Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2025/110

2025 1 10

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Radioaktyviųjų atliekų tvarkymas. Pilietinės visuomenės požiūris

(nuomonė savo iniciatyva)

TEN/842

(C/2025/110)

Pranešėja: **Alena MASTANTUONO**

Bendrapranešėjis: **Christophe QUAREZ**

Patarėja	Meritxell MARTELL LAMOLLA (pranešėjos)
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 5 31
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnis 2 dalis
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2024 9 26
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 10 23
Plenarinė sesija Nr.	591
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	172/6/0

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Tarybos direktyva 2011/70/Euratomas ([1]) (toliau – Radioaktyviųjų atliekų direktyva) dėl panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo yra aiškus žingsnis į priekį, nes joje nustatyti būtiniausi radioaktyviųjų atliekų planavimo ir tvarkymo standartai visose ES valstybėse narėse. EESRK palankiai vertina tai, kad visos valstybės narės turi savo nacionalines programas. Tačiau jis pažymi, kad direktyva valstybėse narėse taikoma nevienodai, todėl trūksta palyginamų duomenų, o kai kuriose valstybėse narėse pilietinė visuomenė menkai dalyvauja sprendžiant radioaktyviųjų atliekų tvarkymo klausimus.

1.2. Kadangi per ateinantį dešimtmetį ir vėliau kasmet susidarys vis daugiau radioaktyviųjų atliekų, valstybės narės turėtų sudaryti palankesnes sąlygas įtraukiam, atviram ir skaidriam bendradarbiavimui visais radioaktyviųjų atliekų tvarkymo klausimais su pilietine visuomene, įskaitant bendruomenes, kurios šiuo metu turi reikiamą infrastruktūrą, ir bendruomenes, kurios galėtų būti suinteresuotos ją turėti. Esamas finansavimas turėtų būti naudojamas siekiant didinti pilietinės visuomenės grupių, visų pirma netoli branduolinių įrenginių esančių vietos bendruomenių, pajėgumus nepriklausomai dalyvauti projektuose ir tyrimuose, kuriais siekiama įvertinti dalyvavimo ir skaidrumo praktiką tvarkant radioaktyviąsias atliekas.

1.3. EESRK ragina valstybes nares užtikrinti aplinkos, visuomenės sveikatos ir socialinės bei ekonominės plėtros rodiklių stebėseną vietovėse netoli branduolinių atliekų tvarkymo įrenginių ir reguliariai teikti informaciją apie juos.

([1]) 2011 m. liepos 19 d. Tarybos direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema (OL L 199, 2011 8 2, p. 48).

1.4. EESRK pabrėžia, kad susirūpinimą tebekelia tai, jog daugelyje šalių trūksta apibrėžtų veiksmų, susijusių su panaudoto branduolinio kuro ir (arba) didelio radioaktyvumo atliekų šalinimu, taip pat dėl atliekynų atidavimo eksploatuoti datų, kurios daugumoje šalių numatomos nuo XXI a. šeštojo dešimtmečio iki aštuntojo dešimtmečio, o kai kur ir vėliau. Pratęsus didelio radioaktyvumo atliekų saugojimą ilgesniam nei šimtmečio laikotarpiui gali padidėti rizika ir išlaidos, be to, tai bus našta ateities kartoms. EESRK primygtinai ragina valstybes nares nustatyti ir įgyvendinti nuolatinius šalinimo sprendimus arba taikyti bendrus sprendimus, kartu visada ieškant perdirbimo galimybės, kad kuo mažiau atliekų patektų į atliekynus, taikant žiedinės ekonomikos strategijas. Norint prisiimti atsakomybę ir neužkrauti naštos būsimoms kartoms, reikia plataus pobūdžio dialogo ir atsižvelgti į įvairias perspektyvas įgyvendinant radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projektą.

1.5. Siekiant sumažinti susidariusių radioaktyviųjų atliekų kiekį, turėtų būti pradėtos plataus masto viešos diskusijos dėl susijusių techninio perdirbimo technologijų, pavyzdžiui, perdirbimo ar virsmo, pranašumų ir trūkumų, taip pat galimybių jas taikyti, kad pilietinė visuomenė galėtų susidaryti išsamų vaizdą ir suprasti visus argumentus „už“ ir „prieš“. Tai taip pat apima dialogą dėl naujų įrenginių, kuriuose susidaro radioaktyviosios atliekos.

1.6. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad vertinant eksploatavimo nutraukimo, radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro tvarkymo išlaidas būtų atsižvelgiama į laikui bėgant didėjančias kainas ir kad finansavimo pakaktų faktinėms išlaidoms padengti. EESRK siūlo valstybėms narėms geriau naudoti pagrindinius veiklos rezultatų rodiklius (PVRR) stebint direktyvos įgyvendinimo pažangą ir teikiant ataskaitas apie ją.

1.7. EESRK primygtinai ragina valstybes nares prisiimti visapusišką atsakomybę už tai, kad branduolinių atliekų (neatsižvelgiant į jų pobūdį, eksploatavimo trukmę ir pavojaus lygį) perdirbimo našta nebūtų užkrauta ateities kartoms. Bendrų sprendimų, įskaitant tarptautinius radioaktyviųjų atliekų atliekynus, bet jais neapsiribojant, kūrimas galėtų būti naudingas kai kurioms ES valstybėms narėms, visų pirma toms, kurių atliekų atsargos yra nedidelės ar vidutinės. EESRK ragina ES valstybes nares išnagrinėti, kaip įgyvendinti tokius bendrus sprendimus iki atliekų šalinimo ir šalinant jas atliekynuose.

1.8. EESRK mano, kad labai svarbu integruotai ir tarpdisciplininiškai spręsti mokslinių tyrimų ir plėtros klausimus radioaktyviųjų atliekų tvarkymo srityje. Siekiant užtikrinti geresnį supratimą ir veiksmingai atsižvelgti į visuomenės lūkesčius, poreikius ir susirūpinimą dėl radioaktyviųjų atliekų tvarkymo, Europos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo bendroji programa (EURAD) ir Geologinio radioaktyviųjų atliekų dėjimo į atliekynus įgyvendinimo technologijų platforma (IGDTP) įtraukumo tikslais turėtų sąveikauti su platforma SHARE (socialiniai ir humanitariniai mokslai jonizuojančiosios spinduliuotės mokslinių tyrimų srityje) ir pilietinės visuomenės organizacijų atstovais. Be to, finansiniai ištekliai turėtų būti skiriami taip, kad būtų užtikrintas tinkamas suinteresuotų vietos ir nacionalinių pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas šioje programoje.

1.9. EESRK pabrėžia, kad reikia toliau remti radioaktyviųjų atliekų tvarkymo specialistų ir mokslininkų rengimą ir mokymą. Be to, siekiant pagerinti sveikatą bei saugą ir apsaugoti darbuotojus, reikėtų sukurti ir naudoti naujoviškas priemones, pavyzdžiui, programine įranga valdomus robotus, kad būtų galima atlikti įvairias radioaktyviųjų atliekų tvarkymo užduotis.

2. **Bendrosios aplinkybės**

2.1. Visose ES valstybėse narėse susidaro radioaktyviųjų atliekų – gaminant elektros energiją branduolinėse elektrinėse, nutraukiant branduolinių įrenginių eksploatavimą arba naudojant su energija nesusijusias radioaktyviąsias medžiagas, pavyzdžiui, medicinos, mokslinių tyrimų, pramonės ir žemės ūkio reikmėms. Norint saugiai tvarkyti kai kurias iš šių atliekų, jas reikia sulaikyti ir tūkstančius metų izoliuoti nuo žmonių ir gyvenamosios aplinkos.

2.2. ES valstybės narės taiko skirtingas radioaktyviųjų atliekų klasifikavimo schemas. Tačiau ES atsargų apibendrinimo tikslais ir siekiant, kad būtų galima palyginti įvairių valstybių narių aprašus, buvo pasirinkta Tarptautinės atominės energijos agentūros (TATENA) bendrojo saugos standarto GSG-1 ([2]) klasifikacijos schema. Apskritai radioaktyviosios atliekos, atsižvelgiant į jų radioaktyvumo lygį, skirstomos į:

— didelio aktyvumo atliekas, kurios gali būti iš reaktorių pašalintas panaudotas branduolinis kuras arba jo perdirbimo atliekos. Jas reikia šalinti giliose, stabiliose geologinėse formacijose, esančiose keli šimtai metrų ar daugiau po žeme;

([2]) Radioaktyviųjų atliekų klasifikacija, TATENA saugos standartai Nr. GSG-1, 2009 m., Viena.

— vidutinio aktyvumo atliekas, kurias reikia šalinti nuo kelių dešimčių metrų iki kelių šimtų metrų gylyje, ir

— mažo aktyvumo atliekas, kurių radioaktyvumas yra palyginti mažas ir kurias galima šalinti suprojektuotuose paviršiniuose atliekynuose. Šios atliekos sudaro 90 proc. viso pasaulio radioaktyviųjų atliekų kiekio, bet tik 1 proc. radioaktyvumo.

Mažo ir labai mažo radioaktyvumo atliekos sudaro 90,7 proc. viso atliekų kiekio, vidutinio radioaktyvumo atliekos – 9,1 proc., o didelio – 0,2 proc. Vidutinio ir didelio radioaktyvumo atliekos sudaro daugiau kaip 90 proc. viso radioaktyvumo ([3]). Padaryta pažanga saugiai dedant mažo aktyvumo atliekas į atliekynus ES. Tačiau daugumoje ES valstybių narių trūksta ilgalaikio vidutinio ir didelio radioaktyvumo atliekų bei panaudoto branduolinio kuro tvarkymo sprendimų. Valstybės narės saugo radioaktyviąsias atliekas taip pat ir dėl to, kad būtų suteikta laiko proveržio inovacijoms kurti.

2.3. Apskaičiuota, kad bendras radioaktyviųjų atliekų atsargų kiekis ES 2019 m. pabaigoje sudarė 2 334 000 m^3. Apie 66 proc. šių atliekų jau buvo padėtos į atliekynus, o 34 proc. vis dar buvo saugomos ir turės būti tvarkomos ateityje. Panaudotas branduolinis kuras saugomas prieš dėjimą į atliekynus arba perdirbimą, atsižvelgiant į atitinkamos valstybės narės radioaktyviųjų atliekų tvarkymo strategiją. Šiuo metu parengtos atsargų prognozės taikomos laikotarpiui iki 2030 m. ir nėra išsamios, nes trūksta tam tikrų duomenų ir neatsižvelgiama į valstybių narių planus dėl naujų įrenginių statymo ar esamų įrenginių eksploatavimo trukmės pratęsimo.

2.4. Dėl planuojamo įrenginių uždarymo, eksploatavimo nutraukimo ir naujų branduolinės energetikos objektų diegimo įvairiose Europos valstybėse per ateinančius dešimtmečius kasmet susidarys gerokai daugiau atliekų. Nors Komisijai pateikti ir jos pačios parengti duomenys aiškiai rodo, kad per ateinantį dešimtmetį ir vėliau susidarys daugiau atliekų, prognozių kokybė dar nėra pakankama, kad būtų galima nuosekliai ir skaidriai nustatyti poreikius ir paruošti planus.

2.5. Kai kurios valstybės narės turi saugoti panaudotą branduolinį kurą ilgą laiką dėl to, kad šiuo metu neturi atliekynų, arba dėl ribotų galimybių jį pakartotinai apdoroti, kad būtų sudarytos sąlygos perdirbti daliąsias medžiagas ir sumažinti didelio radioaktyvumo atliekų kiekį. Tai kompensuojama statant laikinas saugyklas už reaktoriaus pastatų ribų – elektrinėje arba už jos teritorijos. Siekiant sumažinti radioaktyviųjų atliekų kiekį, turėtų būti pradėtos plataus masto viešos diskusijos dėl techninio perdirbimo technologijų, pavyzdžiui, perdirbimo ar virsmo, pranašumų ir trūkumų, taip pat galimybių jas taikyti, kad pilietinė visuomenė galėtų susidaryti išsamų vaizdą ir suprasti visus argumentus „už“ ir „prieš“. Tai taip pat apima dialogą dėl naujų įrenginių, kuriuose susidaro radioaktyviosios atliekos.

2.6. Radioaktyviųjų atliekų direktyva dėl panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo siekiama užtikrinti atsakingą ir saugų panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, „kad ateities kartoms nebūtų nepagrįstai užkrauta našta“. Šiuo tikslu valstybės narės turi sukurti nacionalinę teisinę, reguliavimo ir organizacinę sistemą, pagal kurią būtų patvirtinta nacionalinė šių medžiagų tvarkymo programa, užtikrinant žmonių sveikatą, saugą ir saugumą bei saugant aplinką. Tarptautiniai įsipareigojimai, prisiimti suderinus su TATENA, apima reikalavimus užtikrinti, kad visos radioaktyviosios atliekos būtų saugiai tvarkomos ateinančių kartų atžvilgiu.

2.7. Pagal Radioaktyviųjų atliekų direktyvos 10 straipsnio 2 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad visuomenei būtų suteikta būtina galimybė veiksmingai dalyvauti panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo sprendimų priėmimo procese pagal nacionalinius teisės aktus ir tarptautinius įsipareigojimus. Valstybėse narėse ši taisyklė taikoma nevienodai.

2.8. Valstybės narės yra skirtinguose radioaktyviųjų atliekų tvarkymo etapuose. Nors dauguma ES šalių turi paviršinius ir vidutinio gylio atliekynus, kad būtų galima saugiai padėti į juos labai mažo, mažo ir vidutinio radioaktyvumo atliekas, tik Suomija, Prancūzija ir Švedija atrinko giluminius geologinius atliekynus, į kuriuos dės panaudotą branduolinį kurą ir didelio radioaktyvumo atliekas. Tikėtina, kad pirmasis giluminis geologinis atliekynas Suomijoje pradės veikti iki 2025 m., o vėliau – tikimasi, kad nuo 2035 m. – veiklą pradės kiti giluminiai atliekynai Prancūzijoje ir Švedijoje, o vėliau – tikimasi, kad nuo 2050 m. – Vokietijoje ir Belgijoje. Kitos valstybės narės pranešė, kad joms reikia daug daugiau laiko. Pavyzdžiui, iki 2060 m. Čekijoje, iki 2065 m. Slovakijoje, o Nyderlanduose – netgi iki 2130 m. ([4])

([3]) TATENA (2022 m.), *Status and trends in spent fuel and radioactive waste management* (Panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo būklė ir tendencijos), TATENA branduolinės energijos serija Nr. NW-T-1.14.

([4]) COM(2024) 197 *final*.

2.9. Daugelyje valstybių narių ilgalaikio vidutinio ir didelio radioaktyvumo atliekų tvarkymo sprendimų kūrimas stipriai vėlavo, daugiausia dėl politinio neveikimo ir visuomenės priešinimosi. Toks vėlavimas kelia susirūpinimą pilietinei visuomenei dėl esamų ir būsimų radioaktyviųjų atliekų saugos ir saugojimo pajėgumų.

2.10. Valstybės narės savo nacionalinėse ataskaitose turi pateikti Radioaktyviųjų atliekų direktyvos įgyvendinimo vertinimą. Naujausioje pažangos ataskaitoje ([5]) Komisija mano, kad radioaktyviosios atliekos ir panaudotas branduolinis kuras ES buvo tvarkomi saugiai. Pažangos ataskaitoje taip pat teigiama, kad nacionalinės programos, įgyvendinamos visoje ES, iš esmės buvo parengtos skaidriai ir užtikrinant dalyvavimą. Tačiau joje taip pat pažymima, kad kelios valstybės narės vis dar nėra konkrečiau apibrėžusios savo nacionalinės ilgalaikio visų radioaktyviųjų atliekų, ypač vidutinio radioaktyvumo ir didelio radioaktyvumo atliekų, tvarkymo politikos. Be to, kai kuriose nacionalinėse programose nustatyti tikslai nėra pakankamai plataus užmojo ir juose numatyti ilgi įgyvendinimo laikotarpiai, dėl kurių gali būti užkrauta našta ateities kartoms. Pagrindiniai spręstini klausimai yra programų kontrolė ir finansavimas. Komisija mano, kad valstybės narės turėtų paspartinti savo nacionalinių programų peržiūras ir atnaujinimus, atsižvelgdamos į įsivertinimų ir tarptautinių tarpusavio vertinimų rezultatus.

2.11. ES ir jos 27 valstybės narės yra Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais šalys. Šiuo tarptautiniu susitarimu dėl demokratijos aplinkos srityje užtikrinamos trys pagrindinės visuomenės teisės, susijusios su aplinkos klausimais. ES lygmeniu į Direktyvą dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką (2003/4/EB) ([6]) ir Visuomenės dalyvavimo direktyvą (2003/35/EB) ([7]) įtrauktos nuostatos dėl teisės kreiptis į teismą. Visos Orhuso konvencijos ir ES direktyvų nuostatos taikomos branduolinei veiklai, įskaitant radioaktyviųjų atliekų tvarkymą. Pastebima tendencija nustatant atliekyno vietą įtraukti visuomenę.

2.12. Valstybės narės, remdamosi savo šalies sąlygomis, taiko skirtingas radioaktyviųjų atliekų klasifikavimo schemas, tiksliai nesilaikydamos Komisijos rekomendacijos, tačiau vis tiek laikydamosi Tarybos direktyvos 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema. Dėl šių skirtumų gali kilti komunikacijos problema, susijusi su nevienodu panašių atliekų skirtingose valstybėse narėse perdirbimu ar šalinimu atliekynuose, arba su tarpvalstybiniu valstybių narių bendradarbiavimu ([8]).

3. **Bendrosios pastabos**

3.1. EESRK pabrėžia, kad visuomenei reikšmingas įvairiapusis branduolinio mokslo ir technologijų vaidmuo svarbiuose sektoriuose (pvz., medicinos, mokslinių tyrimų, žemės ūkio, pramonės), todėl tai yra vienas iš esminių aspektų užtikrinant ES strateginį savarankiškumą, pramonės pirmavimą, mokslinius tyrimus, švietimą ir darbo vietų kūrimą. Nors radioaktyviosios atliekos ir panaudotas branduolinis kuras sudaro nedidelę visų pavojingųjų atliekų dalį, būtina laikytis integruoto požiūrio į radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, kad būtų apsaugota žmonių sveikata ir aplinka.

3.2. Labai svarbu užtikrinti aukščiausią branduolinės ir radiacinės saugos lygį išmontuojant branduolines elektrines, laikantis pirmiau minėtų ES direktyvų. EESRK pabrėžia, kad reikia laikytis teisinės sistemos, kuria nustatomi aukščiausi darbuotojų, dirbančių radioaktyviųjų atliekų tvarkymo srityje, saugos standartai. Darbuotojų, žmonių ir aplinkos apsauga yra vienas iš prioritetų, o reguliavimo institucija daugelyje šalių yra neatsiejamas informacijos ir ekspertinių žinių apie įgyvendinančiosios organizacijos parengto radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projekto saugą šaltinis. EESRK remia Europos branduolinės saugos reguliavimo institucijų grupės veiklą, kuria siekiama gerinti valstybių narių branduolinės saugos klausimų sprendimo skaidrumą.

([5]) COM(2024) 197 *final*.

([6]) 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/4/EB dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/313/EEB (OL L 41, 2003 2 14, p. 26).

([7]) 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/337/EEB ir 96/61/EB dėl visuomenės dalyvavimo ir teisės kreiptis į teismus (OL L 156, 2003 6 25, p. 17).

([8]) „IDOM Consulting“ ir „BGE TECHNOLOGY“ (2022 m.), *Study on radioactive waste classification schemes in the European Union* (Radioaktyviųjų atliekų klasifikavimo schemų Europos Sąjungoje tyrimas), galutinė ataskaita, ENER/2021/NUCL/SI2.853676.

3.3. EESRK pabrėžia, kad susirūpinimą tebekelia tai, jog daugelyje šalių trūksta apibrėžtų veiksmų, susijusių su panaudoto branduolinio kuro ir (arba) didelio radioaktyvumo atliekų šalinimu, taip pat dėl atliekynų atidavimo eksploatuoti datų, kurios daugumoje šalių numatomos nuo XXI a. šeštojo dešimtmečio iki aštuntojo dešimtmečio, o kai kur ir vėliau. Pratęsus didelio radioaktyvumo atliekų saugojimą ilgesniam nei šimtmečio laikotarpiui padidės rizika ir išlaidos, be to, tai bus našta ateities kartoms. EESRK primygtinai ragina valstybes nares nustatyti ir įgyvendinti nuolatinius šalinimo sprendimus arba taikyti bendrus sprendimus, kartu visada ieškant perdirbimo galimybės. Norint prisiimti atsakomybę ir neužkrauti naštos būsimoms kartoms, reikia plataus pobūdžio dialogo ir atsižvelgti į įvairias perspektyvas įgyvendinant radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projektą.

3.4. Kadangi prognozuojama, kad atliekų kiekis didės, EESRK rekomenduoja valstybėms narėms investuoti į mokslinius tyrimus ir plėtrą siekiant kuo labiau perdirbti medžiagas. TATENA duomenimis, iki 96 proc. panaudoto branduolinio kuro gali būti perdirbama, todėl branduolinėms elektrinėms eksploatuoti reikėtų mažiau gamtinio urano ([9]).

3.5. Skaidrus apibusis visų subjektų ryšys dėl radioaktyviųjų atliekų tvarkymo yra labai svarbus siekiant didinti pasitikėjimą ir remti labiau informacija pagrįstą sprendimų priėmimą. EESRK ragina sudaryti reikiamas sąlygas geresniam ir veiksmingam pilietinės visuomenės atstovų ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo srities tradicinių viešųjų ir privačiųjų suinteresuotųjų subjektų dialogui visose valstybėse narėse. Jis taip pat ragina visus dalyvaujančius subjektus užtikrinti didesnį skaidrumą, t. y. nurodyti subjektų, dalyvaujančių konsultacijose ir valdymo struktūroje, finansavimo šaltinį. Pilietinės visuomenės organizacijas, kurios dalyvauja sprendžiant radioaktyviųjų atliekų tvarkymo klausimus, turėtų finansuoti ne tiesiogiai už radioaktyviųjų atliekų tvarkymą atsakingas teršiantis subjektas, o nepriklausomas patikos fondas arba kitas objektyvumą užtikrinantis subjektas.

3.6. Sprendimų dėl panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo priėmimui reikalingas dalyvaujamasis procesas, kuriame po išsamaus svarstymo proceso būtų atsižvelgiama į informacija pagrįstas pilietinės visuomenės nuomones. Siekiant stiprinti pasitikėjimą už radioaktyviųjų atliekų tvarkymą atsakingomis institucijomis ir sprendimų priėmimo procesu, labai svarbu ankstyvame sprendimų priėmimo proceso etape pradėti skaidrų dialogą su vietos bendruomenėmis, pilietinės visuomenės organizacijomis ir žiniasklaida. Skaidrus dialogas padeda pašalinti abejones, spręsti susirūpinimą keliančius klausimus ir taip pat informuoti apie radioaktyviųjų atliekų atliekynų statybos projekto socialinį ir ekonominį poveikį bei poveikį užimtumui.

3.7. Pagal principą „teršėjas moka“ panaudoto branduolinio kuro ir atliekų gamintojai teisiškai įpareigojami padengti su radioaktyviųjų atliekų tvarkymu susijusias išlaidas. Tačiau pateikta ribota informacija apie turimą finansavimą nacionalinėms programoms įgyvendinti kelia susirūpinimą dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro tvarkymo veiklos įgyvendinimo laiku. Kuriant ir diegiant naujas technologijas, pavyzdžiui, pažangius modulinius reaktorius ir mažuosius modulinius reaktorius, ankstyvame etape reikėtų žinoti atliekų tvarkymo ir finansinius aspektus, susijusius su eksploatavimo trukme ir eksploatavimo nutraukimu.

3.8. Šiuo metu daugumoje ES valstybių narių radioaktyviųjų atliekų tvarkyme dalyvauja vietos informacijos komisijos, vietos saugos komitetai, vietos valdžios asociacijos ir bendruomenės partnerystės, kurių užduotis – rinkti informaciją apie projektą, organizuoti platesnes diskusijas su visuomene ir stebėti bei prižiūrėti įvairius atitinkamo įrenginio aspektus, pavyzdžiui, transportą ir laikymą. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms pranešti apie faktinę visuomenės dalyvavimo su radioaktyviųjų atliekų tvarkymu susijusių sprendimų priėmimo procese praktiką ir skaidrumo užtikrinimą.

3.9. Ateityje reikės daugiau kvalifikuotų darbuotojų saugiam ir veiksmingam radioaktyviųjų atliekų tvarkymui ir dėjimui į atliekynus Europoje. Daugelyje šalių vis dar sunku plėtoti ir išlaikyti ekspertines žinias ir įgūdžius, taip pat rengti ir mokyti radioaktyviųjų atliekų tvarkymo darbuotojus. Būtina toliau remti radioaktyviųjų atliekų tvarkymo specialistų bei mokslininkų rengimą ir mokymą ir pabrėžti, kad svarbu radioaktyviųjų atliekų tvarkymą laikyti socialiniu ir techniniu uždaviniu ir pasiūlyti socialinių bei techninių metodų radioaktyviųjų atliekų srityje. Be to, siekiant pagerinti sveikatą bei saugą ir apsaugoti darbuotojus, reikėtų sukurti ir naudoti naujoviškas priemones, pavyzdžiui, programine įranga valdomus robotus, kad būtų galima atlikti įvairias radioaktyviųjų atliekų tvarkymo užduotis.

([9]) TATENA (2019 m.), *Management of Spent Fuel from Nuclear Power Reactors – Learning from the Past, Enabling the Future* (Branduolinių elektrinių reaktorių panaudoto kuro valdymas. Mokymasis iš praeities siekiant geresnės ateities), TATENA biuletenis, Viena.

3.10. Atsižvelgdamas į Orhuso konvencijos 3 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nustatytus įpareigojimus, EESRK siūlo skirti lėšų, kad būtų stiprinamas pilietinės visuomenės dalyvavimas sprendžiant su radioaktyviųjų atliekų tvarkymu susijusius klausimus, be kita ko, būsimuose moksliniuose tyrimuose ir mokymuose. Visuomenės požiūrio integravimas gali ne tik skatinti inovacijas radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos, žinių valdymo, stebėsenos ir branduolinių technologijų, kurios yra būtina mokslo ir inžinerijos proceso dalis, kūrimo ir įgyvendinimo srityse, bet ir užtikrinti sąžiningą ir socialiai teisingą perėjimą prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos.

3.11. EESRK ragina Europos Komisiją sistemingai stebėti, kokiu mastu valstybėse narėse iš tikrųjų praktiškai įgyvendinamas nacionalinių ir regioninių valdžios lygmenų, vietos lygmens ir pilietinės visuomenės organizacijų, įskaitant vietos bendruomenes, dialogas ir sąveika. Vykdant tokią stebėseną prireikus būtų galima atlikti vertinimą, kad būtų paaiškintas visuomenės dalyvavimo įvairiuose politinių sprendimų priėmimo proceso etapuose vaidmuo ir skatinamas geresnis nacionalinio, regioninio ir vietos lygmenų koordinavimas, visų pirma sprendžiant klausimus, kai vietos interesai natūraliai yra svarbūs.

3.12. Bendrų sprendimų, pavyzdžiui, tarptautinių radioaktyviųjų atliekų tvarkymo atliekynų, kūrimas galėtų būti naudingas kai kurioms ES valstybėms narėms, visų pirma toms, kurių atsargos yra mažos ar vidutinės. Tačiau jų įgyvendinamumas priklauso nuo daugelio skirtingų aspektų, įskaitant pilietinės visuomenės svarstymus.

4. **Konkrečios pastabos**

4.1. EESRK remia koordinuotas pastangas vykdyti mokslinius tyrimus technikos ir mokslo srityse, pavyzdžiui, EURAD ir IGDTP darbą siekiant sudaryti palankesnes sąlygas laiku įgyvendinti saugų atliekų šalinimą giluminiame geologiniame atliekyne Europoje ir skatinti valstybių narių tarpusavio supratimą. Prasmingo pilietinės visuomenės dalyvavimo šiose mokslinių tyrimų pastangose trūkumas sustiprina tendenciją, kad radioaktyviųjų atliekų tvarkymo srityje dirbantys įgyvendintojai, reguliavo institucijos ir technologijų mokslininkai neatsižvelgia į atitinkamus visuomenės suinteresuotuosius subjektus, pavyzdžiui, bendruomenių, kurios galėtų būti suinteresuotos turėti reikiamą infrastruktūrą, narius, turinčius atitinkamų žinių ir norinčius dalyvauti techniniuose debatuose. Aktyvus vietos bendruomenių, kurioms daro poveikį atliekynai ir saugyklos, suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas taikant dalyvaujamuosius procesus ir struktūras yra labai svarbus siekiant užtikrinti, kad procese būtų prisiimama bendra atsakomybė.

4.2. EESRK ragina taikyti tinkamus pagrindinius veiklos rezultatų rodiklius, kad būtų galima stebėti pažangą įgyvendinant Radioaktyviųjų atliekų direktyvą, ypač per kitą ataskaitų teikimo ciklą. Pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai yra labai svarbūs ne tik kas trejus metus teikiant ataskaitas Europos Komisijai, bet ir naudingi siekiant užtikrinti skaidrumą visuomenei.

Briuselis, 2024 m. spalio 23 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE